בְּעֵדִים פְּסוּלִין וְדַיָּינִין כְּשֵׁרִין – שמצאו בית דין כדבריו לגבי העדים שאכן פסולים הם, ולגבי הדיינים לא מצאו ראיה לדבריו, ובזה סובר רבי מאיר שפוסלים את הדיינים מלדון, שאומרים אנו מִינּוּ דְּפָסְלֵי עֵדִים פָּסְלֵי נַמֵּי דַּיָּינֵי – מתוך שצדקו דברי הבעל דין לגבי העדים, פוסלים גם את הדיינים על פי דבריו. וחכמים סוברים שאינו יכול לפסול את הדיינים, משום שלא אומרים מיגו, ורק העדים שנמצאו פסולים, נפסלים. ובסֵיפָא מדובר בְּדַיָּינִין פְּסוּלִין – שנמצא אמת כדבריו לגבי הדיינים שפסולים הם וְאילו הָעֵדִים כְּשֵׁרִין – לא מצאנו ראיה לדבריו שהם פסולים, ובדי לפוסלם עלינו לסמוך על עדותו, שרבי מאיר סובר שנאמן לפסול גם את העדים, דְּמִינּוּ דְּפָסְלֵי דַּיָּינִין – מתוך שצדקו דבריו לגבי הדיינים ופסולים הם, פָּסְלֵי נַמֵּי עֵדִים – פוסלים גם את העדים על פי דבריו, וחכמים סוברים שלא אומרים מיגו ואינו יכול לפסול את העדים.

מקשה הגמרא על תירוץ זה: מַתְקִיף לָהּ רָבָא, בְּשִׁלְמָא – ביאור דין הרישא לפסול את הדיינים מטעם מִינּוּ דְּפָסְלֵי עֵדִים פָּסְלֵי נַמֵּי דַּיָּינֵי, מובן הוא, שכן הבעל דין הפוסל אינו נוגע בעדות, שהרי אֵיפָא בֵּי דַּיָּינָא אַחֲרִינֵי – יש בתי דינים אחרים שיוכל הבעל דין השני לחייבו על פיהם, אֶלָּא מה שביאר רבין בסיפא, שנאמן הוא לפסול את העדים מטעם מִינּוּ דְּפָסְלֵי דַּיָּינֵי פָּסְלֵי עֵדִים, טעמו אינו מובן, מאחר וְהָא עֵדִים תּוּ לֵיכָּא – והרי אין לו עוד עדים לחייב את הבעל דין, ואם כן הבעל דין שבא לפסול את העדים נוגע בעדות הוא ואיך הוא נאמן. מתרצת הגמרא: לָא צְרִיכָא – לא הוצרך ביאור זה במשנה, אלא באופן דְּאִיכָּא – שיש לבעל דין שהביא את העדים עוד כַּת אַחֶרֶת של עדים, ומאחר ויוכל לחייבו על פי הכת השניה, לכן אין הבעל דין הפוסל נחשב נוגע בעדות. מקשה הגמרא: הלא מדברי רבין יש לדייק שדווקא כאשר יש כת אחרת של עדים, בזה הוא שנאמן הבעל דין שכנגד לפוסלם, הָא לֵיכָּא כַּת אַחֶרֶת – אבל אם אין לבעל דין כת נוספת שתעיד, מַאי – מה יהיה הדין, הָכִי נַמֵּי דְּלָא מְצֵי פָּסְלִי – האם אכן נאמר שלא יוכל לפסול את העדים, אם כן יקשה דְּתֵיקוּ דְּרַב דִּימִי – שהביאור שביאר רבין במחלוקת רבי מאיר וחכמים, הוא בביאורו של רב דימי לעיל, שהעמיד את מחלוקתם באופן שהבעל דין אומר שיש לו שתי כיתות, ומה הוסיף רבין. מתרצת הגמרא: אִיפָּא בֵּינַיְיהוּ – יש הבדל ביניהם אם אומרים 'מִינּוּ' בשאר מקומות בתלמוד, דְּמַר – רבין סָבַר, אָמְרִינַן מִינּוּ בבל מקום, שהרי כאן רק על ידי המיגו סובר רבי מאיר שיכול לפסול את העדים ואת הדיינים, וּמַר – רב דימי סָבַר, לָא אָמְרִינַן מִינּוּ בבל מקום, וגם כאן לא אומרים מיגו כדי לפסול, ולכן ביאר שכשיש שתי כיתי עדים, אף ללא מיגו אינו נוגע בעדות לדעת רבי מאיר.

גּוּפָא – נשוב לעצם דברי ריש לקיש לעיל (כג.), אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, פֶּה קָדוֹשׁ – היינו רבי מאיר, יֵאמַר דָּבָר זֶה, שיכול בעל דין לבדו לפסול את העדים, אלא תָּנֵי יש לגרוס בדבריו זה פוסל עֵדוּ של זה, כלומר עד אחד, וכמו שנתבאר לעיל. מקשה הגמרא: אִינִי – האם כך ריש לקיש אמר, וְהָאָמַר עוּלָּא, כל הָרוֹאֶה אֶת רֵישׁ לָקִישׁ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, נראה לו כְּאִילּוּ ריש לקיש עוֹקֵר הָרִים ממקומם, וְטוֹחֲנָן – מטיח ומקיש את ההרים זֶה בָּזֶה, כלומר שהיה ריש לקיש חריף מאד. ואם כן מדוע קרא לרבי מאיר דרך ענוה 'פה קדוש'. רבינא תמה על קושיא זו: אָמַר רָבִינָא, מה קושיא היא זו, וַהֲלֹא כָּל הָרוֹאֶה את רַבִּי מֵאִיר בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, נראה לו כְּאִילּוּ רבי מאיר עוֹקֵר אף הָרֵי הָרִים וְטוֹחֲנָן זֶה בָּזֶה, הרי שהיה רבי מאיר חריף יותר מריש לקיש, ולכך ריש לקיש קרא לרבי מאיר 'פה קדוש', שכך הוא בדרך ענוה למי שגדול ממנו. מבארת הגמרא: לא היתה כאן כוונת תמיהה על ריש לקיש שאמר כך על רבי מאיר, אלא הָכִי קָאָמַר, בֹּא וּרְאֵה, כַּמָּה מְחַבְּבִין תלמידי חכמים שבארץ ישראל זֶה אֶת זֶה, שריש לקיש אף שהיה חריף מאד וחכם גדול, חיבב את רבי מאיר וקרא לו פה קדוש, וטרח ליישב את דבריו שלא יהיו עליהם קושיות.

מוכיחה הגמרא: אכן מצינו כך שהתנאים חיבבו את חבריהם, כִּי הָא דְּיָתִיב רַבִּי וְקָאָמַר – כמו שהיה מעשה שישב רבי ואמר הלכה, אָסוּר לְהַטְמִין אֶת הַצּוֹנֵן בשבת, שאם יש לאדם מים צוננים וירא שיתחממו, אסור לו להטמין את המים בתוך חול צונן. אָמַר לְפָנָיו [לְפָנֵי רַבִּי] רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, אַבָּא – רבי יוסי, הִתִּיר לְהַטְמִין אֶת הַצּוֹנֵן. אָמַר לֵיהּ רבי לרבי ישמעאל, אם כך, כְּבָר הוֹרָה זָקֵן – אביך רבי יוסי, וחוזר אני ממה שאמרתי. אָמַר רַב פָּפָּא, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה מְחַבְּבִין התנאים זֶה אֶת זֶה, דְּאִילּוּ אם היה רַבִּי יוֹסֵי קַיָּים – חי, הָיָה כָּפוּף וְיוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבִּי כתלמיד שיושב לפני רבו, והרא"ה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי מְמַלֵּא מָקוֹם אֲבוֹתָיו חָוֶה – היה חשוב כמו אביו רבי יוסי, וְהָיָה רבי ישמעאל כָּפוּף וְיוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבִּי, ואם כן גם אביו רבי יוסי אילו היה חי ודאי שהיה יושב כפוף לפני רבי, וְאַף על פי כן קָא אָמַר רבי, שחזר מהפסק שלו כיון שכְּבָר הוֹרָה זָקֵן, דהיינו רבי יוסי, ומשום שרבי חיבב את רבי יוסי.

עוד מענין חיבוב החכמים זה לזה: אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, מַאי דִּכְתִיב בנבואת זכריה (זכריה יא ז) 'וָאֶקַּח לִי (אֶת) שְׁנֵי מַקְלוֹת, לְאַחַד קָרָאתִי נֹעַם, וּלְאַחַד קָרָאתִי חֹבְלִים וָאֶרְעֶה אֶת הַצֹּאן'. דורש רבי אושעיא, הפסוק דימה את ה' לרועה ואת ישראל לצאן, ובשם שהרועה מנהיג את הצאן במקל כך הקב"ה מנהיג את ישראל על ידי תלמידי חכמים המורים את העם, ומקל 'נוֹעַם' הנאמר בפסוק, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁמְּנַעֲימִין – נוחין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה, ומעיינים יחד, ואחד מתרץ את דברי חבירו והשמועה יוצאה לאור. ומקל 'חוֹבְלִים' הנאמר בפסוק, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל, שֶׁמְּחַבְּלִים זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה – שכל אחד מקשה על דברי חבירו ואינו מסכים עם דבריו.

דרשה נוספת בענין זה: נאמר בפסוק (זכריה ד יד), 'וַיֹּאמֶר (אלי) אֵלֶּה [שְׁנֵי] בְּנֵי הַיִּצְהָר הָעֹמְדִים וְגוֹ' עַל אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ', ובאותו ענין נאמר (שם ד ג), 'וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגְּלָה [ספל גדול ועגול], וְאֶחָד עַל שְׂמֹאלָהּ'. דורשת הגמרא, מה שכתוב 'יִצְהָר' [שמן זית], אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנּוֹחִין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה כְּשֶׁמֶן זַיִת, שקרוי יצהר. ומהפסוק 'וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ', דורשת הגמרא, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל, שֶׁמְּרוֹרִין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה, כְּזַיִת שהוא מר.

הגמרא דורשת מהמשך נבואת זכריה עוד בענין זה: נאמר בפסוק (זכריה ה ט-יא), 'וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא, וְהִנֵּה שְׁתַּיִם נָשִׁים יוֹצְאוֹת וְרוּחַ בְּכַנְפֵיהֶם, וְלָהֵנָּה – לאותם נשים, הָיוּ כְנָפַיִם כִּכְנְפֵי הַחֲסִידָה, וַתִּשֶּׂאנָה [אֶת] הָאֵיפָה – כלי מידה, בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ, וָאֹמַר אֶל הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי, אָנָה [לאן] הֵמָּה מוֹלִיכֹת אֶת הָאֵיפָה, וַיֹּאמֶר אֵלַי לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת – לקבוע את מקומה, בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר' – בבבל. דורשת הגמרא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, זוֹ – שתי הנשים שהוזכרו כאן, נשאו את יצר הרע של מידת הַחֲנוּפָה שנרמז בתיבות 'ככנפי החסידה', שהחונף מראה את עצמו כחסיד, ושל מידת נַשּׂוּת רוּחַ – גאוה, שנרמז בתיבות 'ורוח בכנפיהם', שֶׁיֵּרְדוּ שתי מידות הללו לְבָבֶל, ושם נקבע מקומם.

מקשה הגמרא: וְהאם נַשּׂוּת רוּחַ לְבָבֶל נָחִית – ירדה לבבל, וְהָאָמַר מַר, עֲשָׂרָה קַבִּין נַשּׂוּת הרוח יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה קבין מתוכם נָטְלָה עֵילָם, וְקַב אַחַת נטלו כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, הרי שעיקרה של גסות הרוח הוא בעילם ולא בבבל. מתרצת הגמרא: אִין – אכן לְבָבֶל נָחִית – תחילת ירידת גסות הרוח היתה לבבל, וּמִשְׁתַּרְבוֹבֵי הוּא דְּאִשְׁתַּרְבַּב – משם השתרבב ונמשך לָעֵילָם הסמוכה לבבל, ולכן היא נמצאת עכשיו בעילם. דְּתֵיקָא נַמֵּי – כך גם מדויק, דִּכְתִיב – ממה שכתוב בפסוק (שם), על שתי הנשים, וַיֹּאמֶר אֵלַי לִבְנוֹת 'לָהּ' בַּיִת בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר, והפסוק אומר 'לה' בלשון יחיד ולא 'להן' בלשון רבים, כדי להשמיענו שרק אחת מהמידות התיישבה בשנער והשניה עברה לעילם. מסיימת הגמרא: שַׁמַּע מִינַּהּ שאכן בבבל לא נשארה אלא מידת החנופה. שואלת הגמרא: וְהָאָמַר מַר, סִימָן לְמקום שיש בו נַשּׂוּת רוּחַ, הוא עֲנִיּוּת, וְהרי עֲנִיּוּת לְבָבֶל נָחִית – ירדה, ואם כן הרי יש לנו סימן שיש שם גסות הרוח. מיישבת הגמרא: מַאי עֲנִיּוּת שהיא סימן לגסות רוח, זוֹ עֲנִיּוּת בְּתוֹרָה, ובעילם היה עניות בתורה. וראיה לכך, דִּכְתִיב (שיר השירים ח ח) 'אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, 'אחות' זוֹ עֵילָם שֶׁזָּכְתָה רק לִלְמוֹד, וְלֹא זָכְתָה לְלַמֵּד,

המשך בעמוד פד

שדניאל ומרדכי שהיו בעילם למדו רק לעצמם ולא לימדו לאחרים, ובבבל היה עזרא שלמד ולימד תורה לרבים. מבארת הגמרא: **מַאי בָּבֶל** – מה המשמעות של שם זה, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, על **שם שִׁבְּלוּלָהּ בְּמִקְרָא** – שהיה מעורב בה מקרא, **וּבְלוּלָהּ בְּמִשְׁנָה, וּבְלוּלָהּ בְּתַלְמוּד**.

הגמרא דורשת פסוק נוסף לענין בבל: נאמר בפסוק (איכה ג ו), **'בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם'**, שירמיה הנביא התאונן שהקב"ה הגלה את ישראל והושיבם בחושך כמת. **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, זֶה** – 'חושך' זה, **הוּא תַּלְמוּדָהּ שֶׁל בָּבֶל**, שנמשל לחושך, כי הלומדים שם אין נוחים זה לזה, ועל ידי זה יש להם ספיקות בתלמודם כמגששים באפילה.

## משנה

המשנה דנה בבעל דין שקיבל עליו דיין שפסול לדון, האם יכול לחזור בו: **אָמַר** לוֹ בעל דין לחבירו, אף שהאב פסול לדון את בנו, **נָאֶמָן עָלַי אַבָּא** לדון אותי בדין זה, או שאומר **שְׁנֵאֶמָן עָלַי** שידון אותנו **אָבִיךָ**, או שאומר לו **שְׁנֵאֶמָנִים עָלַי** שיהיו הדיינים שלנו **שְׁלֹשָׁה רוֹעֵי בָקָר** – כלומר אנשים שאינם בקיאים בדינים, ולאחר שקיבלם רוצה לחזור בו, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ**, ועל כרחו נידון לפני הדיינים שקיבל עליו.

**חָיָה** הבעל דין **חַיָּיב לַחֲבֵירוֹ שְׁבוּעָה** חמורה, **וְאָמַר** לוֹ הבעל דין השני, אינני מצריך אותך להשבע שבועה חמורה, אלא **דּוֹר לִי – השבע לי בְּחֵיֵּי רֹאשֶׁךָ**, שהיא שבועה קלה, לפי שאינו נשבע בשמו של הקב"ה, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ** ולומר שרוצה שישבע שבועה חמורה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ**.

## גמרא

רב דימי מבאר את דברי רבי מאיר: **אָמַר רַב דִּימִי בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן, בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף**, מה שרבי מאיר אומר שכשקיבל את אביו כדיין יכול לחזור בו, מדובר אף **בְּגוֹן דְּקַבְּלֵיהּ עֲלֵיהּ בְּחַד** – רק במקום דיין אחד, וישנם עוד שני דיינים כשרים עמו, אף על פי כן יכול הוא לחזור בו, וכל שכן אם קיבלו במקום שלשה דיינים.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים באיזה אופן נחלקו חכמים ורבי מאיר: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הַמַּחֲלוֹקֶת** של רבי מאיר וחכמים היא רק **בְּאומר** התובע לנתבע נאמן עלי אבא ואביך, ואם יפטרו אותך **'מָחוּל לְךָ'** – הרי אני מוחל על תביעתי, שבאופן זה סוברים חכמים שאינו יכול לחזור בו כיון שמיד שפטרו אותו זכה בממון שבידו, **אֲבָל בְּאומר** הנתבע לתובע נאמן עלי אבא ואביך, שאם יחייבוני **'אֶתֵּן לְךָ'** מה שפסקו, **דִּבְרֵי הַכֹּל יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ**, שמאחר והממון ביד הנתבע, אין כח ביד התובע להוציא ממנו אלא בדיינים כשרים. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, בְּאֶתֵּן לְךָ** אם יחייבוני, **הַמַּחֲלוֹקֶת** רבי מאיר וחכמים אם יכול לחזור בו או לא, ולא פירש רבי יוחנן מה שיטתו באומר מחול לך.

מסתפקת הגמרא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ**, האם כוונת רבי יוחנן לומר **שְׁבְּאֶתֵּן לְךָ מַחֲלוֹקֶת, אֲבָל בְּמָחוּל לְךָ דִּבְרֵי הַכֹּל אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ**, כיון שמיד שהדיינים פטרו את הנתבע זכה במה שבידו. **אוֹ דִילְמָא בֵּין** – באתן לך **וּבֵין** – במחול לך **מַחֲלוֹקֶת**, ולרבי מאיר אף באומר מחול לך יכול לחזור בו.

מוכיחה הגמרא: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רָבָא, מַחֲלוֹקֶת** היא רק **בְּאֶתֵּן לְךָ** – שהנתבע מחייב את עצמו לתת, **אֲבָל בְּמָחוּל לְךָ** – שהתובע מוחל על חיוב הנתבע, **דִּבְרֵי הַכֹּל אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא** – מובן הדבר אם נאמר שדעת רבי יוחנן היא **שְׁבְּאֶתֵּן לְךָ מַחֲלוֹקֶת, אֲבָל בְּמָחוּל לְךָ דִּבְרֵי הַכֹּל אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ**, אם כך **רָבָא דְּאָמַר** את שיטתו **כְּרַבִּי יוֹחָנָן**, שלדברי שניהם באומר אתן לך מחלוקת, ובמחול לך לדברי הכל אין יכול לחזור בו. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ שְׁבֵּין בְּוּ וּבֵין בָּוּ** – בין באתן לך ובין במחול לך **מַחֲלוֹקֶת**, יקשה, **רָבָא דְּאָמַר כְּמַאן** – רבא כמו מי אמר את דבריו, שלא מצינו מי שסובר שגם במחול לך וגם באתן לך מחלוקת. דוחה הגמרא: יתכן שרבי יוחנן סובר שבין בזו ובין בזו מחלוקת, ועל השאלה כמי יסבור רבא, נאמר **שֶׁרָבָא מְעַמָּא דְּנַפְּשֵׁיהּ קָאָמַר** – אכן רבא אמר את טעמו ושיטתו של עצמו, ואינו סובר כאחד האמוראים.

רב אחא מקשה על רבא: **אִיתֵּיבֵיהּ רַב אֲחָא בַּר תַּחֲלִיפָא לְרָבָא**, שנינו במשנתינו, **חָיָה חַיָּיב לַחֲבֵירוֹ שְׁבוּעָה, וְאָמַר** לוֹ בעל דינו, שאינו דורש ממנו שישבע שבועה חמורה, אלא **דּוֹר לִי** – השבע לי **בְּחֵיֵּי רֹאשֶׁךָ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ**.

מַאי לָאו – האם אין מדובר בְּאוֹתָן הַנִּשְׁבָּעִין ועל ידי כך נפטרין וְלֹא מְשַׁלְּמִין, שהתובע אומר לו דור לי בחיי ראשך, ותפטר מלשלם, דַּהֲוָה לֵיהּ כְּמָחוּל לְהָךְ, שלאחר שישבע בחיי ראשו יזכה במה שמוחזק בידו מחמת המחילה, ומכאן שרבי מאיר סובר שגם במחול לך יכול לחזור בו, ושלא כדעת רבא. מתרצת הגמרא: לֹא, אין מדובר בנשבעים ולא משלמים, אלא בְּאוֹתָן הַנִּשְׁבָּעִין ועל ידי כך נִּטְּלִין ממון מהשני, שהנתבע אומר לתובע אם תשבע לי בחיי ראשך אתן לך את תביעתך, דַּהֲוָה לֵיהּ כְּאֶתֵּן לְהָךְ, ולכך סובר רבי מאיר שיכול לחזור בו, אבל באותם הנשבעים ולא משלמים מודה רבי מאיר שאינו יכול לחזור בו.

שואלת הגמרא: איך אפשר להעמיד את הסיפא בנשבעים ונוטלים, וְהָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא – והרי התנא כבר שנה את מחלוקתם לגבי 'אתן לך' ברישא, ומדוע צריך התנא לכפול את מחלוקתם באותו ענין. מיישבת הגמרא: תָּנָא – שנה התנא ברישא באופן שתּוֹלֶה את חיובו בְּדַעַת אֲחֵרִים, דהיינו שמקבל על עצמו לשלם אם הדיינים יחייבוהו ליתן, וְתָנָא בסיפא באופן שתּוֹלֶה את חיובו בְּדַעַת עַצְמוֹ של חבירו הבעל דין, שמקבל על עצמו לשלם אם הבעל דין ישבע לו. וּצְרִיכָא המשנה להשמיענו את שני האופנים הללו, דְּאִי תָּנָא רק תּוֹלֶה בְּדַעַת אֲחֵרִים [־הדיינים], היינו אומרים שדווקא בְּהָא [־בזה] קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר דְּמָצֵי חָדַר בֵּיהּ – שיכול לחזור בו, מִשּׁוּם דְּלָא נָמַר וּמַקְנֵי – שלא גמר בדעתו להקנות ולשעבד את עצמו לשלם לחבירו אם יחייבוהו הדיינים, כיון דְּאָמַר המתחייב, מִי יֵימַר דְּמָזְכֵּי לֵיהּ – מי אומר שיזכו את בעל דיני, שמא יזכו אותי ויפטרוני מלשלם, ואילו ידעתי שיחייבו אותי לא הייתי מתחייב, אֲבָל בתּוֹלֶה את נתינתו, בְּדַעַת עַצְמוֹ של חבירו הבעל דין, שאם חבירו ישבע שבועה קלה ישלם לו את תביעתו, אֵימָא – שמא תאמר שרבי מאיר מוֹדֵי לְהוּ לְרַבָּנָן שאינו יכול לחזור בו ולתבוע שבועה חמורה, שמאחר ויודע הוא בבירור שחבירו ישבע בחיי ראשו כדי להפטר משבועה חמורה, ואף על פי כן התחייב לשלם, הרי הוא גומר בדעתו למחול לו על השבועה החמורה. וְאִי אַשְׁמְעִינַן רק בְּהָא – באופן שתולה בדעת הבעל דין אם ירצה להשבע שבועה קלה, היינו אומרים שרק בְּהָא קָאָמְרִי רַבָּנָן שאינו יכול לחזור בו, שמתחילה גמר בדעתו להתחייב, כיון שידע שהבעל דין ישבע בחיי ראשו כדי להפטר משבועה חמורה, אֲבָל בְּהַהִיא – באופן שתולה בדעת הדיינים אם יחייבוהו ליתן, אֵימָא מוֹדוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַבִּי מֵאִיר שיכול לחזור בו, לכן צריך התנא להשמיענו שגם בזה חולקים חכמים וסוברים שאינו יכול לחזור בו. מסיימת הגמרא: אכן צְרִיכָא.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים נוספת באיזה אופן נחלקו חכמים ורבי מאיר: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, הַמַּחֲלוֹקֶת של רבי מאיר וחכמים, היא רק לְפָנֵי גְּמַר דִּין, שרק טענו את הטענות בבית דין, אך עדיין לא פסקו הדיינים את הדין, אֲבָל לְאַחַר גְּמַר דִּין – לאחר שפסקו את הדין, לְדִבְרֵי הַכֹּל אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, שמאחר ולא חזר בו עד לאחר גמר דין, ודאי גמר בדעתו להקנות כפי מה שיורו הדיינים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, לְאַחַר גְּמַר דִּין המַּחֲלוֹקֶת של רבי מאיר וחכמים. ורבי יוחנן לא ביאר מה דעתו קודם גמר דין.

מסתפקת הגמרא: אֵיבָעְיָא לְהוּ, האם כוונת רבי יוחנן היתה לומר שרק לְאַחַר גְּמַר דִּין מַּחֲלוֹקֶת, אֲבָל לְפָנֵי גְּמַר דִּין דִּבְרֵי הַכֹּל יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, אוֹ דִילְמָא בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בין קודם ובין אחר גמר דין מַּחֲלוֹקֶת, שלרבי מאיר יכול לחזור בו, ולחכמים אינו יכול לחזור בו. מוכיחה הגמרא: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רָבָא, אחד מבעלי הדין שקִבֵּל עָלָיו לדיין אדם שהוא קָרוֹב, אוֹ פָּסוּל, ורוצה לחזור בו, לְפָנֵי גְּמַר דִּין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, אבל לְאַחַר גְּמַר דִּין, אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. מבארת הגמרא את הראיה: אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְּמָא – דברי רבא יהיו מובנים, אם נאמר שרבי יוחנן סובר שרק לְאַחַר גְּמַר דִּין מַּחֲלוֹקֶת, אֲבָל לְפָנֵי גְּמַר דִּין דִּבְרֵי הַכֹּל יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, שׁרָבָא פסק כך משום דְּאָמַר את שיטתו כְּרַבִּי יוֹחָנָן וְאִילֵּימָא [־וכשיטתם] דְּרַבָּנָן, שהרי לרבי יוחנן קודם גמר דין יכול לחזור בו, אף לחכמים, ולאחר גמר דין לחכמים אינו יכול לחזור בו, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ שרבי יוחנן סובר שבֵּין בָּזוֹ בֵּין בָּזוֹ – בין לפני גמר דין ובין לאחר גמר דין מַּחֲלוֹקֶת, שלפי רבי מאיר יכול לחזור בו, ולחכמים אינו יכול לחזור בו, אם כן יקשה, רָבָא שאמר שקודם גמר דין יכול לחזור בו, דְּאָמַר כְּמַאן – כמו מי הוא אמר כן, שהרי בין לרבי יוחנן ובין לריש לקיש, לחכמים קודם גמר דין אינו יכול לחזור בו. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ שדעת רבי יוחנן היא שרק לְאַחַר גְּמַר דִּין מַּחֲלוֹקֶת, אבל קודם גמר דין אף לחכמים יכול לחזור בו. מסיימת הגמרא: אכן כך שְׁמַע מִינַּהּ.

הגמרא דנה עוד באיזה אופן נחלקו רבי מאיר וחכמים, ומה ההלכה במחלוקתם: שָׁלַח לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר רַב (חִסְדָּא) שאלה לְרַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב, וִילַמְּדֵנוּ רַבֵּינוּ, האם לִפְנֵי גְּמַר דִּין מַּחֲלוֹקֶת, אוֹ לְאַחַר גְּמַר דִּין מַּחֲלוֹקֶת. עוד שאלו, וְהֲלָכָה כִּדְבֵרִי מִי, כרבי מאיר או כחכמים. שָׁלַח לֵיהּ רב נחמן בר יעקב לרב נחמן בר רב חסדא, לְאַחַר גְּמַר דִּין מַּחֲלוֹקֶת, וְהֲלָכָה כִּדְבֵרִי חֲכָמִים.

דעה אחרת מה שאל רב נחמן: רַב אַשִׁי אָמַר, חָכִי שָׁלַח לֵיהּ רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יעקב, האם בְּאֶתֵּן לְהָךְ מַּחֲלוֹקֶת, אוֹ בְּמָחוּל לְהָךְ מַּחֲלוֹקֶת. ועוד שאלו, וְהֲלָכָה כִּדְבֵרִי מִי. שָׁלַח לֵיהּ: בְּאֶתֵּן לְהָךְ מַּחֲלוֹקֶת, וְהֲלָכָה כִּדְבֵרִי חֲכָמִים.

אופן נוסף ששלחו לשאול: פְּסוּרָא, מַתְנִי הָכִי – שנו שהספיקות היו כמו ששנינו לעיל, אבל בבית המדרש שִׁבְּשׁוּמְבְּדִיתָא, מַתְנִי הָכִי כדלהלן, אָמַר רַב חֲנִינָא בַּר שְׁלֶמְיָה, שָׁלְחוּ לֵיהּ מִבֵּי רַב שאלה לִשְׁמוּאֵל, וִילַמְּדֵנוּ רַבֵּינוּ, כאשר רוצה לחזור בו לִפְנֵי גְּמַר דִּין, וְקָנוּ מִיָּדוֹ – אך עשה קנין שלא יחזור בו, מַאי, האם הקנין מעכבו מלחזור בו או לא. שָׁלַח לְהוּ – שמואל, אֵין לְאַחַר קִנְיָן כְּלוּם – אי אפשר לשנות כלום לאחר שעשה קנין, ולכך אינו יכול לחזור בו.

## משנה

וְאֵלּוּ הֵן הַפְּסוּלִין לדון ולהעיד, הַמְשַׂחֵק בְּקוּבְיָא – חתיכות של עצם משמשחקים בהם, ומתנים ביניהם שהמפסיד במשחק יתן למנצח סכום כסף, וְהַמַּלְוֶה בְּרִיבִּית, וּמְפַרְחֵי יוֹנִים – שמפריחים יונים במרוצה ממקום למקום, ומתנים שמי שתקדם יונתו להגיע לאותו מקום, חבירו יתן לו סכום כסף, וְסוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית – סוחרים בפירות שביעית.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, בַּתְּחִילָּה הָיוּ קוֹרִין אוֹתָן 'אוֹסְפֵי שְׁבִיעִית', מְשָׁרְתֵי הָאֲנָסִין, חָזְרוּ לִקְרוֹתָן 'סוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית'.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵימָתַי נפסלים המשחקים בקוביא, בְּזְמַן שֶׁאֵין לָהֶן אוּמָּנוּת אֶלָּא הוּא – רק לשחק בקוביא, אֲבָל אם יֵשׁ לָהֶן אוּמָּנוּת שֶׁלֹּא הוּא – חוץ מלשחק בקוביא, כְּשֵׁרִין.

## גמרא

מבררת הגמרא: מְשַׂחֵק בְּקוּבְיָא מַאי קָא עָבֵיד – מה עשה, ומדוע פסלוהו. מבארת הגמרא: אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא, מְשׁוּם דַּהֲוָה אַסְמַכְתָּא – שהתחייבות שביניהם זהו רק משום שכל אחד סומך בדעתו על כך שינצח, ואם היה יודע שיפסיד לא היה מתרצה להתחייב, וְאַסְמַכְתָּא לֹא קָנְיָא – אינה קונה, כלומר אין בה ממש ואינה מחייבתו, ומכיון שהמשחקים בקוביא נוטלים ממון זה מזה על ידי אסמכתא, יש ביד המקבל כעין גזל, ולכן הוא נפסל. ביאור נוסף: רַב שֵׁשֶׁת אָמַר, כָּל כִּי הַאי גַּוְונָא – כל התחייבות שהיא כגון זו, לָאו אַסְמַכְתָּא הִיא, כיון שמתחייב באופן גמור, אֶלָּא הטעם שנפסלים המשחקים בקוביא, לְפִי שֶׁאֵין עֲסוּקִין בְּיִשּׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם, ולכן אינם בקיאים בדינים ומשא ומתן, ואינם יראי חטא. מבררת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מהו ההבדל בין שני הפירושים. מבארת הגמרא: אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ באופן דְּנָמַר אוֹמָנוּתָא אַחֲרִיתִי – שלמד אומנות אחרת, שלפי רמי בר חמא שפסולו משום גזל, אף כשיש לו עוד אומנות עדיין יש בידו כעין גזל. אולם לפי רב ששת שפסולו משום שאינו עסוק בישובו של עולם, כשיש לו עוד אומנות הרי עוסק בישובו של עולם ואין לפסלו.

המשך בעמוד רח

מקשה הגמרא: (ותנן) [תָּנַן] במשנתינו, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵימָתַי נפסלים המשחקים בקוביא, בִּזְמַן שֶׁאֵין לָהֶן אוּמָנוּת אֶלָּא הוּא, אֲבָל יֵשׁ לָהֶן אוּמָנוּת שֶׁלֹּא הוּא, (חֲרֵי וֶה) בְּשָׁרִים. אַלְמָא – מוכח דְּמַעֲמָא דְּמַתְנִיתִין שפוסלת משחק בקוביא, הוא מִשּׁוּם יְישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם הוּא, ולכך כשיש להם אומנות אחרת כשרים, וְקַשְׁיָא לְרַבִּי בַּר חָמָא, שביאר שהטעם משום אסמכתא ומשום גזל, שהרי לפי טעמו אף כשיש לו עוד אומנות פסול. וְכִי תֵּימָא – ואם תרצה לתרץ ולומר, דְּפְלִיגִי רַבָּנָן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה – שחכמים שבמשנתינו נחלקו על רבי יהודה, ולדבריהם אף אם יש לו עוד אומנות פסול, כיון שהטעם שפסול משחק בקוביא הוא משום אסמכתא, וכרמי בר חמא. כיצד אפשר לתרץ כן, וְהָאֲמַר – והרי אמר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַר רַבִּי יְהוּדָה לאחר דברי חכמים,